Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Võrdõiguslikkuse parandamine ELis“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 75/09)

Raportöör: **Özlem YILDIRIM**

Kaasraportöör: **Cristian PÎRVULESCU**

Täiskogu otsus	20.1.2022
Õiguslik alus	Kodukorra artikli 52 lõige 2
	omaalgatuslik arvamus
Vastutav tööorgan	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	29.9.2022
Vastuvõtmine täiskogus	26.10.2022
Täiskogu istungjärk nr	573
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	140/13/31

1. **Järeldused ja soovitused**

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tuletab meelde Euroopa Liidu põhiõiguste harta preambulit, milles on sätestatud, et liit „rajaneb inimväärikuse, vabaduse, võrdsuse ja solidaarsuse jagamatutel ja universaalsetel põhiväärtustel“. Samuti rõhutab ta harta artikli 20 tähtsust, milles kinnitatakse kõigi inimeste võrdsust seaduse ees.

1.2. Lisaks tuletab komitee meelde, et võrdsuse põhimõtte kohaldamisega mitte ainult ei keelata diskrimineerimine, vaid edendatakse ka õigusnormi sidusat rakendamist.

1.3. Komitee julgustab nõukogu, parlamenti ja komisjoni tungivalt jätkama kaitse väljatöötamist diskrimineerimise vastu kaupade ja teenuste kättesaadavuse valdkonnas, võttes eelkõige vastu direktiivi ettepaneku, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest ([1]).

1.4. Komitee leiab, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta näol on olemas selleks kindel alus ja et põhiõiguste kaitse instrumente tuleb arendada kogu liidus ühtsel viisil. Lisaks on oluline hõlmata kõiki koostoimeid, keskkondi ja olukordi, kus võib esineda diskrimineerimist. Erineva õigusliku kaitsega tekitatakse õiguste vahel vastuvõetamatuid hierarhiaid ja jäetakse terved inimkategooriad kaitseta.

1.5. Praegune Euroopa kaitsesüsteem põhineb peamiselt ohvrite individuaalsel õiguskaitsevahendite kasutamisel ja oma õigusele tuginemisel. Mitmest uuringust nähtub aga, et teavitamised ja menetlused ei võimalda reageerida ebavõrdsuse struktuursele, sektoriülesele ja süsteemsele mõõtmele ning et ohvrid pöörduvad õigusabi poole harva; see on statistiliselt väga erandlik ja seda kasutatakse ainult viimase abinõuna ([2]).

1.6. Komitee rõhutab, et sotsiaalsete struktuuride tekitatud keerulist ebavõrdsust ja diskrimineerimist saab kõrvaldada ainult sidusa ja tervikliku poliitika, konkreetsete vahendite ja nende pikaajalise rakendamise abil. Teadlikkuse suurendamine, nähtavus ja koolitus on olulised võimendavad tegurid, mida tuleks kasutusele võtta kõigis ühiskonna osades.

1.7. Komitee on seisukohal, et võrdõiguslikkuse edendamine ja põhiõiguste kaitse tuleb integreerida laiemasse sotsiaalsesse visiooni, millega mitmekordistatakse ja tugevdatakse vahendeid, mille abil liikmesriigid ja ELi institutsioonid toetavad üksikisikuid ning avaliku ja erasektori osalejaid.

([1]) COM(2008) 426.

([2]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Võrdõiguslikkus ELis 20 aastat pärast võrdõiguslikkuse direktiivide esialgset rakendamist“, aprill 2021.

1.8. Komitee leiab, et liit peab aktiivselt edendama võrdsete võimaluste üldpõhimõtte ja positiivsete kohustuste tunnustamist ning et selleks peavad institutsioonid alustama järgmise põlvkonna meetmete väljatöötamist, et edendada võrdõiguslikkust Euroopas.

1.9. Kuigi komitee tunnistab, et tehnoloogia areng hõlbustab paljude kodanike juurdepääsu õigustele, rõhutab ta, et see võib põhjustada ka uusi võrdõiguslikkuse rikkumisi ning sellest tulenevalt uusi sekkumisvajadusi võrdse kohtlemise põhimõtte jälgimiseks ja rakendamiseks.

1.10. Selleks et saada üle kohtuvaidlusest tulenevast individuaalsest koormusest, anda kaebustele jõud, mis on proportsionaalne neis hukkamõistetud tavadega, ja muuta õigusraamistik tõhusaks diskrimineerimise reguleerimise vahendiks, toetab komitee ELi õigusaktide vastuvõtmist, kehtestamaks standardid, mis hõlbustavad kollektiivsete kollektiivhagide rakendamist liikmesriikides, parandades juurdepääsu õiguskaitsevahenditele ja selle mõju, et võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdset kohtlemist.

1.11. Komitee on seisukohal, et liit peab tagama poliitiliste osalejate, ametiühingute ja vabaühenduste julgeoleku, võrdse kohtlemise ja kaitse liikmesriikide ametiasutuste poolt tulenevalt liidu demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja liidu poliitilistel kaalutlustel põhineva mittediskrimineerimise väärtustest.

1.12. Samuti tuleb parandada kõigi kodanikuühiskonna osalejate, eelkõige inimõiguste kaitsega tegelevate osalejate suutlikkust töötada olemasolevate õigusaktidega ja teha koostööd avaliku sektori institutsioonidega.

2. **Üldised märkused**

2.1. Komitee tuletab meelde Euroopa Liidu põhiõiguste harta preambulit, milles on sätestatud, et liit „rajaneb inimväärikuse, vabaduse, võrdsuse ja solidaarsuse jagamatutel ja universaalsetel põhiväärtustel“. Samuti rõhutab ta harta artikli 20 tähtsust, milles kinnitatakse kõigi inimeste võrdsust seaduse ees.

2.2. Lisaks tuletab komitee meelde, et võrdsuse põhimõtte kohaldamisega mitte ainult ei keelata diskrimineerimine, vaid edendatakse ka õigusnormi sidusat rakendamist.

2.3. Praegu tunnustab Euroopa Liit ebavõrdsuse eri vorme ja nende läbipõimunud mõõdet (sh sooline, etniline, sotsiaalne, põlvkondadevaheline ebavõrdsus jne).

2.4. Rohkem kui 20 aastat pärast Amsterdami lepingu vastuvõtmist viitavad kõik ELi ja riikide näitajad etnilise päritolu, rassi, soo, seksuaalse sättumuse, arvamuste ja veendumuste, puude ja vanuse alusel jätkuvale diskrimineerimisele tööhõive ning kaupade, hariduse, avalike teenuste ja sotsiaalkaitse kättesaadavuse valdkonnas.

2.5. Kõnealune diskrimineerimise jätkumine tuleneb eelkõige keerukatest protsessidest, mis esinevad sageli koos ning mis on otsest ja kaudset diskrimineerimist tekitavate ja seda korduvalt tekitavate integreeritud protsesside, süsteemide ja nõuete tulemus. Selline ebavõrdsuse allikate rägastik tekitab olukordi, mis on tegelikult süsteemsed ja kujutavad endast tõelist takistust võrdõiguslikkuse edendamisel ([3]).

2.6. Komitee märgib oma liikmete kaudu ning samuti otseselt liikmesriikides toimuva tegevuse kaudu ka üldise sotsiaalse kliima halvenemist ning vähekaitstud inimeste suhtes diskrimineeriva käitumise üha laienevat levimist. Seetõttu on selge, et riikide ja ELi tasandil on vaja ellu viia kiiret ja kooskõlastatud tegevust.

2.7. Pärast peaaegu kaks aastat kestnud COVID-19 kriisi näevad mitmed ÜRO asutused, sealhulgas Rahvusvaheline Tööorganisatsioon, ([4]) murettekitavaid märke sotsiaalse ja territoriaalse ebavõrdsuse süvenemisest. COVID-19 kriis on suurendanud sotsiaalset ja majanduslikku ebavõrdsust ning mõjutanud oluliselt Euroopa ettevõtjaid, kahjustades nende võimet säilitada ja luua töökohti.

2.8. Sellest tulenevalt on vaesed või ebakindlad sotsiaalsed rühmad diskrimineerimise suhtes paratamatult haavatavamad, millele lisanduvad muud haavatavuse tegurid. Komitee rõhutab vajadust käsitleda seda diskrimineerimise eripära ja töötada välja tugev poliitika, et võidelda ELi majanduslikult ja sotsiaalselt vähekaitstud elanikerühmade diskrimineerimise vastu.

([3]) Mulder, J., „Indirect sex discrimination in employment“, Euroopa õiguseksperte võrgustik soolise võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise valdkonnas, Euroopa Komisjon, 2020.

([4]) Vt eelkõige ILO 8. aruanne praeguse kriisi mõju kohta töömaailmale, oktoober 2021. Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO), COVID-19: ILO ülevaade – 8. väljaanne, 27. oktoober 2021.

2.9. Komitee rõhutab, et sotsiaalsete struktuuride tekitatud keerulist ebavõrdsust ja diskrimineerimist saab kõrvaldada ainult tugeva poliitika, konkreetsete vahendite ja nende pikaajalise rakendamise abil. Vaja on suuremat ja märkimisväärset toetust riiklikele võrdõiguslikkuse ja inimõigustega tegelevatele asutustele, eelkõige selleks, et parandada nende sõltumatust ning suurendada nende töötajate arvu ja rahaeraldisi. Teadlikkuse suurendamine, nähtavus ja koolitus on olulised võimendavad tegurid, mida tuleks kasutusele võtta kõigis ühiskonna osades ja avaliku poliitika valdkondades.

2.10. Komitee on seisukohal, et võrdõiguslikkuse edendamine ja põhiõiguste kaitse tuleb integreerida laiemasse sotsiaalsesse visiooni, millega mitmekordistatakse ja tugevdatakse vahendeid, mille abil liikmesriigid ja ELi institutsioonid toetavad üksikisikuid ning avaliku ja erasektori osalejaid.

2.11. Komitee kinnitab veel kord oma täielikku toetust uuele Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskavale ja leiab, et on mitmeid elemente, mille abil edendada võrdõiguslikkust, kaitsta põhiõigusi ja võidelda diskrimineerimise vastu ([5]). Eesmärkide saavutamiseks on oluline pöörata rohkem tähelepanu nende rakendamisele.

2.12. Kooskõlas oma varasemate arvamustega ([6]) tunnustab komitee ELi jõupingutusi soolise võrdõiguslikkuse, etnilise päritolu, rassi või vanuse, usutunnistuse, arvamuste või veendumuste alusel diskrimineerimise eest kaitsmise, LGBTQIA+-inimeste ja puuetega inimeste õiguste kaitse ning romade kaasamise ja rändajate õiguste kaitse alal.

2.13. Nagu komitee on juba märkinud, on hartal inimõigustega tegelevate institutsioonide, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartnerite kasutamata potentsiaal. Vaja on teha parandusi, et täiustada selle mõju võrdõiguslikkuse põhimõtte kaitse, ennetamise, edendamise, rakendamise ja kohaldamise huvides ([7]).

2.14. Praegune Euroopa kaitsesüsteem põhineb peamiselt ohvrite individuaalsel õiguskaitsevahendite kasutamisel ja oma õigusele tuginemisel. Kõigist uuringutest nähtub aga, et teavitamised ja menetlused ei võimalda reageerida ebavõrdsuse struktuursele, sektoriülesele ja süsteemsele mõõtmele ning et ohvrid pöörduvad õigusabi poole harva; see on statistiliselt väga erandlik ja seda kasutatakse ainult viimase abinõuna ([8]).

2.15. Tänapäeval piirdub tööhõive valdkonnas diskrimineerimise vastane võitlus olukordadega, mis vastavad üksnes Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 sätestatud kriteeriumidele (sugu, rass või etniline päritolu, usutunnistus või veendumused, puue, vanus või seksuaalne sättumus).

2.16. Lisaks piirdub kaupadele ja avalikele teenustele juurdepääsu käsitlevast liidu õigusest tulenev kaitse rassilise või etnilise päritolu ning soolise võrdõiguslikkuse kriteeriumidega. Ühtegi muud võrdõiguslikkuse rikkumise vormi sellisena ei käsitleta ja diskrimineerimisvastane kaitse on kriteeriumide kaupa erinev.

2.17. Praegu on diskrimineerimisvastane kaitse liikmesriigiti erinev. Mõnes kaitstakse juurdepääsu kaupadele ja teenustele kõigi artiklis 19 nimetatud diskrimineerimise vormide eest, samas kui teistes pakutakse kaitset ka väljaspool selle artikli kriteeriume. Seetõttu on diskrimineerimise vastane kaitse ja seega võrdõiguslikkus liikmesriikide vahel erinev.

2.18. Neid tähelepanekuid silmas pidades on vaja määratleda järgmised sammud, et ületada kaasamist silmas pidades ELi võrdõiguslikkuse tõhusa kaitse raamistiku rakendamise praegusi piire.

([5]) Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava, COM(2021) 38 final (ELT C 374, 16.9.2021, lk 38).

([6]) Vt nt arvamused puuetega naiste olukorra kohta (SOC/579) (ELT C 367,10.10.2018, lk 20), roma naiste olukorra kohta (SOC/585): ELT C 110, 22.3.2019, lk 20, ELi 2020.–2030. aasta puuetega inimeste õiguste tegevuskava kujundamise kohta (SOC/616) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 41), mitmekesisuse haldamise kohta ELi liikmesriikides (SOC/642) (ELT C 10, 11.1.2021, lk 7), LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia kohta 2020–2025 (SOC/667) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 128), integratsiooni ja kaasamise tegevuskava kohta aastateks 2021–2027 (SOC/668) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 134), puuetega inimeste õiguste strateegia kohta (SOC/680) (ELT C 374, 16.9.2021, lk 50) ning 2020. aasta järgse romade kaasamise strateegia kohta.

([7]) Arvamus strateegia kohta põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks ELis (SOC/671) (ELT C 341, 24.8.2021, lk 50).

([8]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Võrdõiguslikkus ELis 20 aastat pärast võrdõiguslikkuse direktiivide esialgset rakendamist“, eespool viidatud.

3. **Konkreetsed märkused**

3.1. *Üldise võrdõiguslikkuse põhimõtte edendamine liikmesriikides*

3.1.1. Praegune olukord Euroopas näitab, et võrdõiguslikkuse põhimõte on eesmärk, mida mõjutavad endiselt märkimisväärsed ohud. Näiteks märgib komisjon, et COVIDi pandeemia ajal on võrdne juurdepääs tervishoiule Euroopas olnud suur probleem ([9]).

3.1.2. Praegu on olukord selline, et samas kui mõned Euroopa riigid kajastavad oma õigusraamistikus üldist võrdõiguslikkuse põhimõtet, kehtestades õiguse võrdsele kohtlemisele kodanikuühiskonnas, majandussuhetes ja riigiga, siis teised riigid määravad karistusi ainult diskrimineerimise eest, mis on seadusega sõnaselgelt keelatud, nägemata ette positiivset kohustust võrdõiguslikkuse põhimõtte rakendamiseks ([10]).

3.1.3. See lõhe tekitab märkimisväärseid erinevusi Euroopa kodanike ja elanike vahel seoses võrdõiguslikkuse põhimõtte ulatuse, selle õigusliku kaitse ja tõhusa rakendamise nõuetega.

3.1.4. Komitee nõuab tungivalt, et komisjon tunnistaks struktuurilisi probleeme, mis takistavad võrdõiguslikkuse põhimõtte täielikku elluviimist, millele viitavad vähesed edusammud ja ebavõrdsuse ulatus tänapäeva Euroopas. Sellesse pidevasse hindamisprotsessi tuleks aktiivselt kaasata riiklikud võrdõiguslikkuse ja inimõiguste organisatsioonid.

3.1.5. Komitee on seisukohal, et liit peab kasutusele võtma poliitikameetmed, millega edendatakse võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste põhimõtet, mis on kooskõlas Euroopa Liidu lepingus ja põhiõiguste hartas sätestatud väärtustega, rakendades kõiki oma pädevusvaldkondi. Sel eesmärgil toetab komitee Euroopa Komisjoni uut algatust, mis põhineb asutamislepingu artiklitel 157 ja 19 ning milles keskendutakse võrdõiguslikkust edendavate riiklike asutuste tõhususele ja nende potentsiaali arendamisele, nende erinevatele rollidele ja suutlikkusele.

3.1.6. Liit peab end varustama konkreetsete vahenditega, et muuta üldine võrdõiguslikkuse põhimõte kõigile liikmesriikidele kohaldatavaks õiguslikuks põhimõtteks, võimaldades kaitset, mis ületab Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 sätestatud kaitset seitsme diskrimineerimiskriteeriumi alusel esineva ebavõrdse kohtlemise eest. Struktuurifondide kasutamine oleks näiteks üks tõhus vahend diskrimineerimisvastaste meetmete tõhusaks rakendamiseks.

3.1.7. Võrdse kohtlemise üldpõhimõtte tunnustamine, positiivsete kohustuste loomine ja nende süsteemse mõõtme tunnustamine on viis, kuidas parandada võitlust majandusliku ja sotsiaalse ebavõrdsuse vastu.

3.2. *Võitlus digivaldkonnas tekkinud ebavõrdsuse ja diskrimineerimise vastu*

3.2.1. Kuigi komitee tunnistab, et tehnoloogia areng hõlbustab paljude kodanike juurdepääsu õigustele, on ta seisukohal, et tegelikult põhjustab see ka uusi võrdõiguslikkuse rikkumisi juurdepääsul õigustele ja teenustele ning uusi sekkumisvajadusi võrdse kohtlemise põhimõtte kaitsmiseks.

3.2.2. Riiklike teenuste ning kaupadele ja teenustele (eriti esmatähtsatele teenustele) juurdepääsu digiüleminek on toonud kaasa põhjaliku muutuse suhetes kasutajatega, kõrvaldades füüsilised barjäärid, kuid luues uusi digitaalseid takistusi. See pärsib teatavate kodanike juurdepääsu õigustele ja teenustele, eelkõige kõige ebakindlamas või ebasoodsas olukorras olevate või puudega inimeste ja suurema osa Euroopa eakate jaoks ([11]).

3.2.3. Need probleemid nõuavad uute digitaalset kaasamist käsitlevate avalike poliitikameetmete väljatöötamist ja rakendamist ning avaliku ja erasektori ettevõtjatele positiivsete kohustuste loomist kasutajate ees, sealhulgas lihtsa ja tasuta juurdepääsu tagamist.

([9]) Euroopa Komisjon, „Solidaarsus ja tervishoid: tervisealase ebavõrdsuse vähendamine Euroopa Liidus“ (COM(2009) 567 final).
([10]) Crowley, N., „Making Europe more Equal: A legal Duty?“, Equinet, 2016.
([11]) Défenseur des droits: „Dématérialisation et inégalités d'accès aux services publics“, 2019; ja „Dématérialisation des services publics: trois ans après, où en est-on?“, 2022.

3.2.4. Lisaks tehnilise juurdepääsu tehnilistele raskustele ning seoses algoritmidel ([12]) ja biomeetrilistel tehnoloogiatel ([13]) põhinevate vahenditega märgib komitee, et me seisame silmitsi uute probleemidega õiguste rikkumisel ja diskrimineerimise tekitamisel.

3.2.5. Nagu on rõhutatud Euroopa Nõukogu ([14]) ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ([15]) töös, kutsuvad algoritmilised otsused esile otsustusvahendeid, millele on omased diskrimineerivad eelarvamused, mis põhinevad otsingutulemuste automaatsel taasesitamisel. Tehisintellektist tuleneva diskrimineerimise riskide maandamiseks on kõige asjakohasemad õigusaktid need, mis käsitlevad mittediskrimineerimist ja andmekaitset. Tõhusa jõustamise korral võivad mõlemad vahendid aidata võidelda ebaseadusliku diskrimineerimise vastu.

3.2.6. Komitee on seisukohal, et nende mõjude kontrollimiseks on vaja jõulist avalikku poliitikat, mida kohaldatakse nii kogu Euroopa siseturu kui ka väljaspool Euroopat asuvate majandusosaliste suhtes ning millega nõutakse automatiseeritud otsuste järelevalve, andmete kontrollimise, hindamise, mõju-uuringute ja korrigeerimisprotsesside kasutuselevõtmist nende tehnoloogiate väljatöötamisel ja rakendamisel kooskõlas praegu vastuvõetavate digiteenuseid käsitlevate õigusaktidega. Lahenduste leidmisele võib kaasa aidata ka digiteenuste direktiivi vastuvõtmine.

3.3. *Võrdse kohtlemise kaitsmise ja diskrimineerimise vastase võitluse arendamine töömaailmas*

3.3.1. Komitee rõhutab tööhõive otsustavat tähtsust kaasamise ja kõigile võrdsete võimaluste tagamise lubaduse täitmise seisukohast.

3.3.2. Vaatamata Euroopa Liidu ajaloolisele pühendumusele naiste võrdõiguslikkuse tagamisel tööhõives tuletab praegune olukord meile meelde, et naised on ajaloos alati esimesed, kes on (majanduslike, sotsiaalsete, tervishoiu- või muude) kriiside tagajärgede all kannatanud. Naiste ja meeste tööalane võrdõiguslikkus on endiselt üks suurimaid probleeme, millele Euroopa riigid lahenduse peavad leidma. COVID-19 kriisiga langes naiste tööhõive määr kõigis vanuserühmades ja kõigis ametikategooriates kokku 61,8 %-ni ([16]).

3.3.3. See sooline ebavõrdsus lõimub muude ebavõrdsuse vormidega. Eurostati 2019. aasta uuringust nähtus, et 68 % puuetega inimestest oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus, võrreldes 28,4 %-ga üldisest elanikkonnast ([17]). 21 % end LGBT alla liigitavatest inimestest tunnevad end töökohal diskrimineerituna, nagu ka 25 % Magribi riikide, Aafrika (Sahara-tagune) ja roma päritolu inimestest ([18]).

3.3.4. 2020. aasta Eurobaromeetri uuringust diskrimineerimise kohta ilmneb, et 59 % eurooplastest leiab, et diskrimineerimise peamine põhjus on etniline päritolu või nahavärv, ning uuringud näitavad, et see on eriti oluline tööhõive seisukohalt, kus see mõjutab märkimisväärselt asjaomaste inimeste võrdseid võimalusi ja sotsiaalset integreerumist. Sellise diskrimineerimise kindlakstegemiseks kohtutes tuleks kehtestada vastavad tõhusad meetodid, näiteks Prantsuse kõrgeimas kohtus tunnustatud Clerci meetod, mis võimaldab võrrelda samal tasemel töötavate inimeste karjääriarengut ([19]).

3.3.5. Tänapäeval piirdutakse Euroopa tööalase diskrimineerimise vastases poliitikas õigusraamistikuga, mis võimaldab diskrimineerimisjuhtumitest kohtusse teatada, millega pannakse potentsiaalsele ohvrile diskrimineerimisvastase võitlusega kaasnev väga raske koormus, kui ta esitab ühe või mitu hagi oma tööandja, teenuseosutaja või riigi vastu.

([12]) Gerards, J., Xenidis, R., „Algorithmic discrimination in Europe“, Euroopa õigusekspertide võrgustik soolise võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise valdkonnas, Euroopa Komisjon, 2020.

([13]) Défenseur des droits, „Technologies biométriques: l'impératif respect des droits fondamentaux“, 2021.

([14]) Euroopa Nõukogu, rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjon, prof Frederik Zuiderveen, „Discrimination, Artificial Intelligence and algorithmic decision-making“, 2018.

([15]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Toimigem tulevikus õigesti: tehisintellekt ja põhiõigused“, 2021.

([16]) Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE), „Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic“.

([17]) Eurostat, „Income inequalities“, 2019.

([18]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Võrdõiguslikkus ELis 20 aastat pärast võrdõiguslikkuse direktiivide esialgset rakendamist“, eespool viidatud.

([19]) Chappe., V.A., „La preuve par la comparaison: méthode des panels et droit de la non-discrimination“, *Sociologies pratiques*, 2011/2 nº 23, p. 45 à 55; Décision cadre du Défenseur des droits nº 2022-139 du 31 août 2022; Cour de cassation: Cass.soc.10/07/1998 nº. 90-41231; Cass.soc. 04/07/2000 nº 98-43285; Cass.soc. 28/06/2006, nº 04-46419.

3.3.6. Komisjon on juba ammu tunnistanud, et diskrimineerimine on kollektiivsete nähtuste tulemus. Üksikjuhtumite kaupa toimuvad kohtuvaidlused on ohvrite jaoks väga rasked. Diskrimineerimisega seotud kaebuste esitamata jätmise nähtus on dokumenteeritud ja ulatuslik ([20]). Tööalast diskrimineerimist käsitlevaid kohtuvaidlusi on vähe ning kaebusi diskrimineerimise kohta kaupadele ja teenustele juurdepääsul peaaegu ei esine. Võrdõiguslikkust edendavaid kohtuväliseid mehhanisme ja protsesse ning pro bono õigusalase töö ja avalikes huvides toimuvate kohtuvaidluste toetamist võiks tugevdada.

3.3.7. Selleks et saada üle kohtuvaidlusest tulenevast individuaalsest koormusest, anda kaebustele jõud, mis on proportsionaalne neis hukkamõistetud tavadega, ja muuta õigusraamistik tõhusaks diskrimineerimise reguleerimise vahendiks, toetab komitee menetlusvahendite vastuvõtmist, mis hõlbustavad liikmesriikides õigustele ligipääsu, kasutades näiteks kollektiivhagisid, mis parandab juurdepääsu õiguskaitsevahenditele ja nende mõju, et võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdset kohtlemist.

3.3.8. Veelgi enam, kui Euroopa Liit kavatseb tõhusalt võidelda ametialase diskrimineerimisega, ei saa kohtumenetlus olla ainus viis sekkuda kollektiivse ja süsteemse diskrimineerimise korral.

3.3.9. Euroopa Liit peab laiendama oma diskrimineerimisvastase sekkumise ulatust väljaspool õiguskaitsevahendeid, nõudes ennetavate vahendite kasutuselevõttu, mis võimaldaksid võidelda ebavõrdsuse vastu, heastada tavasid ja vältida diskrimineerimist.

3.3.10. Komitee on seisukohal, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 osutatud kõikidel kriteeriumidel põhineva diskrimineerimise suhtes tuleks rakendada võrreldavat poliitikat. Seetõttu kutsub ta komisjoni üles toimima järgmiselt:

i) pühenduma kehtivate meetmete tõhusale jõustamisele või võtma oma tööhõive- ja diskrimineerimisvastase poliitika raames uusi meetmeid võrdõiguslikkuse edendamiseks töökohal ja tagama kehtivate õigusaktide tõhus rakendamine;

ii) rakendama meetmeid, et suurendada töökohal diskrimineerimise ulatuse analüüsi ning julgustada tööandjate hindamis-, aruandlus- ja järelevalvekohustusi;

iii) aitama ettevõtjatel töötada välja diskrimineerimisvastaseid ja kaasavaid tavasid.

3.4. *Diskrimineerimisvastase kaitse ulatuse laiendamine ja ühtlustamine ELis*

3.4.1. Komitee julgustab Euroopa Liitu tungivalt jätkama kaitse väljatöötamist diskrimineerimise vastu kaupade ja teenuste kättesaadavuse valdkonnas, võttes eelkõige vastu direktiivi ettepaneku, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest.

3.4.2. Komitee märgib, et praeguse kaitsega diskrimineerimise vastu kaupadele ja teenustele juurdepääsul luuakse kriteeriumidele vastava kaitse hierarhia ja tekitatakse seetõttu olukord, kus diskrimineerimiskriteeriumidega hõlmatud isikute suhtes kohaldatakse ebavõrdset kaitset.

3.4.3. Kuigi mittediskrimineerimise põhimõte on liidu põhiõiguste kaitse nurgakivi, ei täida Euroopa Liit oma ülesannet tagada võrdne kohtlemine Euroopa avalikus ruumis seni, kuni direktiivi ettepaneku vastuvõtmine on peatatud.

3.4.4. Komitee kutsub nõukogu, parlamenti ja komisjoni üles tagama, et kõnealune direktiivi eelnõu võetakse vastu kujul, mis sisaldab selle üldisi ettepanekuid õigustele ja õiguskaitsevahenditele juurdepääsu parandamise kohta, sealhulgas mehhanisme õigustele juurdepääsu hõlbustamiseks, võttes vastu kollektiivhagide esitamise menetlused, et tagada riiklike diskrimineerimisvastaste organite tõhus ja tunnustatud pädevus.

3.4.5. EL peaks veelgi suurendama oma jõupingutusi ja koostööd kohapeal, tagamaks, et LGBTQIA+ inimeste väärikust ja põhiõigusi austataks eranditult, et neid ei saaks kuskil taga kiusata ja et nende osalemist avalikus elus tugevdataks.

([20]) Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Võrdõiguslikkus ELis 20 aastat pärast võrdõiguslikkuse direktiivide esialgset rakendamist“, eespool viidatud.

3.5. Komitee leiab, et EL peaks aktiivselt osalema võrdsete võimaluste üldpõhimõtte ja sellega seotud positiivsete kohustuste tunnustamise edendamises. ELi institutsioonid peavad toetama ka võrdõiguslikkust ja inimõigusi edendavaid riiklikke organisatsioone siduvate standardite vastuvõtmise kaudu, et nad saaksid täielikult ära kasutada oma potentsiaali ja tagada kehtivate õigusaktide tõhusa kohaldamise.

3.6. *Kaitse uuendamine poliitilise, ametiühingu- ja kodanikudiskrimineerimise vastu*

3.6.1. Komitee märgib, et viimastel aastatel on kogu Euroopas poliitilistel, ametiühingutesse või töötajate liitudesse kuuluvatel ning kodanikuõiguste aktivistidel olnud raskusi oma väljendus- ja tegutsemisvabaduse kasutamisel, näiteks meeleavaldusõiguse kasutamisel oma nõudmiste väljendamiseks ja läbirääkimiste pidamiseks.

3.6.2. Komitee on seisukohal, et nii liit kui ka liikmesriigid peavad vastavalt oma seadusandlusele ja kohaldatavatele rahvusvahelistele instrumentidele tõhusalt tagama poliitiliste osalejate, sotsiaalpartnerite ja vabaühenduste julgeoleku, võrdse kohtlemise ja kaitse liikmesriikide ametiasutuste poolt tulenevalt liidu demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja liidu poliitilistel kaalutlustel põhineva mittediskrimineerimise väärtustest.

3.6.3. Kõik liikmesriigid on ratifitseerinud ILO konventsiooni nr 87 ühinemisvabaduse ja organiseerumisõiguse kaitse kohta ning ILO konventsiooni nr 98 organiseerumisõiguse ja kollektiivläbirääkimiste kohta. Samuti tuleb austada ja edendada ühinemisvabadust ja organiseerumisõigust. On tähtis, et nii riiklikul kui ka ELi tasandil toimuks arutelu selle üle, kuidas tagada, et töötajatel oleks juurdepääs ametiühingutele ning nad saaksid kasutada oma organiseerumis- ja kollektiivse tegutsemise õigust ([21]). Kooskõlas Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni rahvusvaheliselt tunnustatud standarditega julgustab komitee liikmesriike ja komisjoni tagama kooskõlas nende õigusaktide, töösuhete süsteemide ja kohaldatavate rahvusvaheliste õigusaktidega, et nad kaitseksid tõhusalt ühinemisvabadust ning organiseerumis- ja kollektiivläbirääkimiste õigust.

3.7. *Tõhusad riiklikud institutsioonid võrdõiguslikkuse edendamiseks, põhiõiguste kaitsmiseks ja diskrimineerimise vastu võitlemiseks*

3.7.1. Selles valdkonnas esineb ELi ja riikide õigusaktide kohaldamisel liiga sageli olulisi piiranguid, mis on seotud igale liikmesriigile omaste õiguslike, institutsiooniliste, organisatsiooniliste ja finantsaspektidega.

3.7.2. Komitee leiab, et riiklike institutsioonide suutlikkuse parandamiseks tuleks kehtestada konkreetsed kavad, sealhulgas rahaline toetus.

3.7.3. Komitee julgustab komisjoni välja töötama programmi, mis aitaks parandada, tugevdada ja ratsionaliseerida inimõiguste valdkonnas vastutavate riiklike institutsioonide suutlikkust (loomine, akrediteerimine ja vastavus rahvusvahelistele standarditele), muu hulgas teadlikkuse ja teadmiste suurendamise ning kõigi rühmade erivajaduste rahuldamise kaudu.

3.7.4. Samuti tuleb parandada kõigi ühiskondlike ja kodanikuühiskonna osalejate, eelkõige inimõiguste kaitsega tegelevate osalejate suutlikkust töötada olemasolevate õiguslike vahenditega ja teha koostööd avaliku sektori institutsioonidega. Vaja on paremini toetada sotsiaalseid sidusrühmi ja kodanikuühiskonna organisatsioone, kes tagavad diskrimineerimise ohvritele juurdepääsu õigustele. Neile suunatud toetus võib hõlmata koolitust, teadlikkuse suurendamist, teadmiste ja parimate tavade edasiandmist, rahalist ja organisatsioonilist toetust ning kaitset rünnakute ja laimukampaaniate eest.

3.7.5. Nagu komitee on juba varem soovitanud, kordab ta vajadust luua tõhus ja juurdepääsetav mehhanism väärtegude tuvastamiseks ja nendest teatamiseks, nagu füüsilised ja verbaalsed rünnakud, hirmutamine ja ahistamine, sealhulgas kuritahtlike protsesside või vaenukõne kaudu, mis on suunatud kodanikuühiskonna organisatsioonidele, muu hulgas inimõigusi kaitsvatele organisatsioonidele ([22]). Kui sellised rünnakud algatatakse digikeskkonnas, tuleb need kiiresti tuvastada ja vastavad avaldused kõrvaldada.

Brüssel, 26. oktoober 2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

([21]) Vt ka arvamus „Inimväärne miinimumpalk kogu Euroopas“ (SOC/632), punktid 4.5.3 ja 4.5.6 (ELT C 429, 11.12.2020, lk 159).
([22]) Arvamus „Strateegia põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks ELis“ (SOC/671) (ELT C 341, 24.8.2021, lk 50).

LISA

Arutelu käigus lükati tagasi järgmised muudatusettepanekud, mis kogusid hääletamisel siiski vähemalt veerandi häältest (kodukorra artikli 59 lõige 3).

MUUDATUSETTEPANEK 1

SOC/724 – võrdõiguslikkuse parandamine ELis

Punkt 3.3.7

Muuta järgmiselt:

Sektsiooni arvamus	Muudatusettepanek
Selleks et saada üle kohtuvaidlusest tulenevast individuaalsest koormusest, anda kaebustele jõud, mis on proportsionaalne neis hukkamõistetud tavadega, ja muuta õigusraamistik tõhusaks diskrimineerimise reguleerimise vahendiks, ***toetab komitee liidu*** õigusaktide vastuvõtmist, kehtestamaks menetlusvahendid, mis hõlbustavad ***liikmesriikides*** õigustele ligipääsu, kasutades näiteks kollektiivhagisid, mis ***parandab*** juurdepääsu õiguskaitsevahenditele ja nende mõju, et võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdset kohtlemist.	Selleks et saada üle kohtuvaidlusest tulenevast individuaalsest koormusest, anda kaebustele jõud, mis on proportsionaalne neis hukkamõistetud tavadega, ja muuta õigusraamistik tõhusaks diskrimineerimise reguleerimise vahendiks, ***julgustab*** komitee ***liikmesriike kaaluma ja vajaduse korral võtma asjakohaseid meetmeid, et tagada ja toetada õiguskaitse kättesaadavust. See võiks hõlmata*** õigusaktide vastuvõtmist, kehtestamaks menetlusvahendid, mis hõlbustavad ***asjaomases liikmesriigis*** õigustele ligipääsu, kasutades näiteks kollektiivhagisid, mis ***võivad parandada*** juurdepääsu õiguskaitsevahenditele ja nende mõju, et võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdset kohtlemist.

Motivatsioon

Uurimisrühmas ja SOCi sektsioonis ei jõutud selles küsimuses kokkuleppele kõigi kolme rühma vahel. Menetlusõigus kuulub traditsiooniliselt liikmesriikide pädevusse. Seega peaksid liikmesriigid ise otsustama, kas nad soovivad võtta riiklikul tasandil kasutusele kollektiivhagid/kollektiivsed õiguskaitsevahendid võrdõiguslikkuse põhimõtte jõustamiseks. See võimaldaks ka kohandada mis tahes riiklikke süsteeme vastavalt riikide tegelikule olukorrale. Lisaks ei tohiks unustada, et kollektiivseid õiguskaitsevahendeid võidaks ka kuritarvitada.

Hääletuse tulemus

Poolt: 59

Vastu: 104

Erapooletuid: 13

Muudatusettepanek 2

SOC/724 – võrdõiguslikkuse parandamine ELis

Punkt 3.3.10

Muuta järgmiselt:

Sektsiooni arvamus	Muudatusettepanek
Komitee on seisukohal, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 osutatud kõikidel kriteeriumidel põhineva diskrimineerimise suhtes tuleks rakendada võrreldavat poliitikat. Seetõttu kutsub ta komisjoni üles toimima järgmiselt: — pühenduma kehtivate meetmete tõhusale jõustamisele või võtma oma tööhõive- ja diskrimineerimisvastase poliitika raames uusi meetmeid võrdõiguslikkuse edendamiseks töökohal ja tagama kehtivate õigusaktide tõhus rakendamine; — rakendama meetmeid, ***et suurendada töökohal*** diskrimineerimise ***ulatuse analüüsi ning julgustada tööandjate*** hindamis-, aruandlus- ja ***järelevalvekohustusi;*** — aitama ettevõtjatel töötada välja diskrimineerimisvastaseid ja kaasavaid tavasid.	Komitee on seisukohal, et Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 osutatud kõikidel kriteeriumidel põhineva diskrimineerimise suhtes tuleks rakendada võrreldavat poliitikat. Seetõttu kutsub ta komisjoni üles toimima järgmiselt: — pühenduma kehtivate meetmete tõhusale jõustamisele või võtma oma tööhõive- ja diskrimineerimisvastase poliitika raames uusi meetmeid võrdõiguslikkuse edendamiseks töökohal ja tagama kehtivate õigusaktide tõhus rakendamine; — rakendama meetmeid, ***mis aitavad tõhusalt kasutada ELi õiguses sätestatud*** diskrimineerimise ***määratlust töökohal*** ning ***et anda tööandjatele suuniseid nende*** hindamis-, aruandlus- ja ***järelevalvekohustuste täitmiseks***; — aitama ettevõtjatel töötada välja diskrimineerimisvastaseid ja kaasavaid tavasid.

Esitatud muudatuste selgitus

Käesolevas punktis käsitletakse ELi toimimise lepingu artiklis 19 sätestatud kriteeriumidel põhinevate poliitikameetmete rakendamist. Arvamuse punktides 3.4.1 (ja 1.3) on juba kirjas: „Komitee julgustab Euroopa Liitu tungivalt jätkama kaitse väljatöötamist diskrimineerimise vastu kaupade ja teenuste kättesaadavuse valdkonnas, võttes eelkõige vastu direktiivi ettepaneku, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest.“ Muudatusettepaneku eesmärk on muuta teksti, et näidata, milliseid meetmeid on vaja ELi diskrimineerimisvastaste eeskirjade rakendamise ja kohaldamise tõhustamiseks.

Hääletuse tulemus

Poolt: 67

Vastu: 109

Erapooletuid: 11

MUUDATUSETTEPANEK 3

SOC/724 – võrdõiguslikkuse parandamine ELis

Punkt 3.4.4

Muuta järgmiselt:

Sektsiooni arvamus	Muudatusettepanek
Komitee kutsub nõukogu, parlamenti ja komisjoni üles tagama, et kõnealune direktiivi eelnõu võetakse vastu kujul, mis sisaldab selle üldisi ettepanekuid õigustele ja õiguskaitsevahenditele juurdepääsu parandamise kohta, ***sealhulgas mehhanisme*** õigustele juurdepääsu hõlbustamiseks, võttes vastu kollektiivhagide esitamise menetlused, et tagada riiklike diskrimineerimisvastaste organite tõhus ja tunnustatud pädevus.	Komitee kutsub nõukogu, parlamenti ja komisjoni üles tagama, et kõnealune direktiivi eelnõu võetakse vastu kujul, mis sisaldab selle üldisi ettepanekuid õigustele ja õiguskaitsevahenditele juurdepääsu parandamise kohta, ***jättes samas liikmesriikide otsustada võimalike mehhanismide üle*** õigustele juurdepääsu hõlbustamiseks, võttes vastu kollektiivhagide esitamise menetlused, et tagada riiklike diskrimineerimisvastaste organite tõhus ja tunnustatud pädevus.

Esitatud muudatuste selgitus

Uurimisrühmas ja SOCi sektsioonis ei jõutud selles küsimuses kokkuleppele kõigi kolme rühma vahel. Menetlusõigus kuulub traditsiooniliselt liikmesriikide pädevusse. Seega peaksid liikmesriigid ise otsustama, kas nad soovivad võtta riiklikul tasandil kasutusele kollektiivhagid/kollektiivsed õiguskaitsevahendid võrdõiguslikkuse põhimõtte jõustamiseks. See võimaldaks ka kohandada mis tahes riiklikke süsteeme vastavalt riikide tegelikule olukorrale. Lisaks ei tohiks unustada, et kollektiivseid õiguskaitsevahendeid võidaks ka kuritarvitada.

Hääletuse tulemus

Poolt: 60

Vastu: 114

Erapooletuid: 11

MUUDATUSETTEPANEK 4

SOC/724 – võrdõiguslikkuse parandamine ELis

Punkt 1.10

Muuta järgmiselt:

Sektsiooni arvamus	Muudatusettepanek
Selleks et saada üle kohtuvaidlusest tulenevast individuaalsest koormusest, anda kaebustele jõud, mis on proportsionaalne neis hukkamõistetud tavadega, ja muuta õigusraamistik tõhusaks diskrimineerimise reguleerimise vahendiks***, toetab komitee liidu*** õigusaktide vastuvõtmist, kehtestamaks standardid, mis hõlbustavad kollektiivsete kollektiivhagide rakendamist ***liikmesriikides***, parandades juurdepääsu õiguskaitsevahenditele ja selle mõju, et võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdset kohtlemist.	***Komitee julgustab liikmesriike kaaluma ja vajaduse korral võtma asjakohaseid meetmeid, et*** saada üle kohtuvaidlusest tulenevast individuaalsest koormusest ***või leevendada seda***, anda kaebustele jõud, mis on proportsionaalne neis hukkamõistetud tavadega, ja muuta ***oma riigi*** õigusraamistik tõhusaks diskrimineerimise reguleerimise vahendiks***. See võiks hõlmata*** õigusaktide vastuvõtmist, kehtestamaks standardid, mis hõlbustavad kollektiivhagide rakendamist ***asjaomases liikmesriigis***, parandades juurdepääsu õiguskaitsevahenditele ja nende mõju, et võidelda diskrimineerimisega ja edendada võrdset kohtlemist. ***Parimate tavade vahetamise hõlbustamiseks palutakse Euroopa Komisjonil anda teavet sellekohaste erinevate riiklike õigusraamistike kohta.***

Esitatud muudatuste selgitus

Uurimisrühmas ja SOCi sektsioonis ei jõutud selles küsimuses kokkuleppele kõigi kolme rühma vahel. Menetlusõigus kuulub traditsiooniliselt liikmesriikide pädevusse. Seega peaksid liikmesriigid ise otsustama, kas nad soovivad võtta riiklikul tasandil kasutusele kollektiivhagid/kollektiivsed õiguskaitsevahendid võrdõiguslikkuse põhimõtte jõustamiseks. See võimaldaks ka kohandada mis tahes riiklikke süsteeme vastavalt riikide tegelikule olukorrale. Lisaks ei tohiks unustada, et kollektiivseid õiguskaitsevahendeid võidaks ka kuritarvitada.

Hääletuse tulemus

Poolt: 65

Vastu: 113

Erapooletuid: 8